

نوع مقاله: پژوهشی

دریافت مقاله: ۱۴۰۲/۰۲/۰۵

پذیرش مقاله: ۱۴۰۲/۰۹/۱۲

صفحات: ۴۱-۵۸

10.52547/mmi.158.14020613

خوانش نگرش‌های تخصصی در ارزیابی اقدامات حفاظتی؛ شناسایی مؤلفه‌های کلیدی مؤثر با استفاده از روش تحلیل ساختاری

نادیا مهردادیان* سجاد مؤذن** رضا رحیم‌نیا***

چکیده

از زمان شکل‌گیری معماری، حفظ و نگهداری بناهای ارزشمند به‌عنوان یک اصل، مورد توجه بوده است. امروزه نیز با گسترش مفهوم میراث، حفاظت یک فرایند پیچیده و مداوم تلقی می‌شود که ممکن است متخصصان زیادی را در زمینه‌های مختلف درگیر کند. آنچه در رابطه با فرایند حفاظت اهمیت دارد، این است که تمام متخصصان باید برای یک هدف مشترک که در نهایت منجر به حفظ ارزش‌های اثر، پایداری بنا در طولانی‌مدت و اطمینان از بقای آن در آینده خواهد شد، فعالیت داشته باشند. در این راستا، توجه به نگرش‌ها و نحوه مواجهه کارشناسان حفاظت از میراث، به‌عنوان عاملی تأثیرگذار بر کیفیت اقدامات حفاظتی مطرح می‌شود. خوانش نگرش‌های تخصصی، ارزیابی وضع موجود و شناسایی مؤلفه‌های کلیدی مؤثر بر حفاظت از دیدگاه متخصصان و صاحب‌نظران با نگاهی آسیب‌شناسانه، موضوعاتی است که در این راستا قابل توجه و اهمیت هستند. در این مطالعه، دستیابی به این مؤلفه‌های کلیدی مؤثر بر ارزیابی اقدامات حفاظتی و رابطه این مؤلفه‌ها با یکدیگر، هدف پژوهش را شکل داده است. ماهیت این مطالعه، کمی-کیفی است و از روش تحلیل آینده‌پژوهانه برای آن، بهره گرفته شده است. مؤلفه‌های مؤثر در ارزیابی اقدامات حفاظتی با بررسی دیدگاه‌های نظریه‌پردازان، منشورها و اسناد بین‌المللی قرن اخیر و از طریق مطالعات کتابخانه‌ای و تحلیل محتوای کیفی فراهم آمده‌اند. پس از تدقیق بر این مؤلفه‌ها، در بخش تحلیل ساختاری، نظرات گروهی از صاحب‌نظران و متخصصان حوزه حفاظت در ایران، با ابزار پرسش‌نامه جمع‌آوری شده است. علاوه بر شناسایی و تحلیل روابط بین مؤلفه‌های مؤثر، با استفاده از نرم‌افزار میک‌مک (MicMac) مؤلفه‌ها به‌عنوان متغیر سطح‌بندی شدند. پس از تفسیر و تحلیل نتایج به‌دست آمده، ۶ متغیر کلیدی به‌عنوان عوامل مؤثر در ارزیابی اقدامات حفاظتی از دید متخصصان مورد شناسایی قرار گرفت. رابطه بین متغیرهای تأثیرگذار استخراج شده، بیانگر آن است که نگرش کلی حفاظت در جریان جامعه متخصصان، شرایط ناپایداری را دنبال می‌کند.

واژگان کلیدی: اقدام حفاظتی، مؤلفه‌های ارزیابی، متغیرهای کلیدی، روش تحلیل ساختاری.

* کارشناسی ارشد، مرمت و احیای ابنیه و بافت‌های تاریخی (میراث معماری)، دانشگاه بین‌المللی امام خمینی (ره)، قزوین.

** استادیار، گروه مرمت، دانشکده معماری و شهرسازی، دانشگاه علم و صنعت ایران، تهران.

*** استادیار، گروه مرمت و احیای بناهای تاریخی، دانشکده معماری و شهرسازی، دانشگاه بین‌المللی امام خمینی (ره)، قزوین (نویسنده

مقدمه

حفاظت به‌صورتی که امروز شناخته می‌شود، یک فعالیت خاص و پیچیده است که نیاز به مهارت‌های ویژه و آموزش دارد. تا همین چند دهه پیش مفهوم و عملکرد حفاظت بسیار ساده‌تر بود، اما با شروع قرن بیست و یکم، تفکر جدیدی در خصوص پایداری ظهور کرد که براساس آن دو رویکرد حفاظت و پایداری، تکمیل‌کننده هم هستند؛ حفاظت به نگهداری از بنا می‌اندیشد و پایداری شامل استفاده‌ای طولانی‌مدت برای اطمینان از بقای آن در آینده است (Avrami, Macdonald, et al., 2019: 74). به این ترتیب حفاظت از میراث و بهبود شرایط آن، باید محیط‌های زیست‌پذیر و پویاتری را ایجاد کند که به‌طور مستقیم بر توانایی جوامع برای استفاده از فرصت‌ها در جهت زندگی بهتر تأثیر بگذارد.

از طرفی حفاظت باید به‌عنوان یک زمینه مشترک از اهداف، ارزش‌ها و یک وظیفه اخلاقی برای گسترش طول عمر میراث و تصمیم‌گیری درباره آن‌ها در نظر گرفته شود (Kapelouzou, 2012: 172-173). اگرچه ارزیابی ارزش‌های نسبت داده‌شده به میراث و اولویت‌بندی آن‌ها یک فعالیت بسیار مهم در هر تلاش حفاظتی است و این ارزش‌ها هستند که تصمیمات را شکل می‌دهند (Mason, 2002: 5)، ولی این‌ها به تنهایی کافی نیست. در هنگام تصمیم‌گیری درباره حفاظت و یک اقدام حفاظتی، تصمیم‌گیری مشورتی بین متخصصان و مؤسسه‌ها منطقی‌تر به نظر می‌رسد. پیرو آن، کسب بینش در فرایند تصمیم‌گیری، حفاظت‌گران را قادر می‌سازد تا راهبردهای تصمیم‌گیری مناسب را با دقت انتخاب و اجرا کنند (Henderson & Waller, 2016: 1-2).

لازم به ذکر است که نگهداری از میراث یک رویکرد فرهنگی است و تفاوت‌های موجود در نگرش به حفاظت و نحوه برخورد در میان جوامع گوناگون نیز، مسئله‌ای قابل تأمل خواهد بود. با توجه به تعدد نگاه‌های موجود در حوزه حفاظت از میراث، این پژوهش یک بازخوانی از نگرش‌های متفاوت موجود برای اقدامات حفاظتی، و مداخله در یک اثر تاریخی را نیازی اساسی می‌داند. چراکه حفاظت از میراثی که تعریف آن به سرعت در حال تغییر و گسترش است، نیاز به بررسی مجدد رویکردها و عملکردهای نوین نیز دارد. بر همین اساس، پی بردن به رویکرد متخصصان قرن اخیر و بررسی وضعیت کنونی دیدگاه‌های حفاظت‌گران در کشور ایران به همراه نگاهی آسیب‌شناسانه، از اهمیت‌های پرداختن به موضوع این پژوهش است.

با توجه به موارد مطرح شده، پژوهش پیش‌رو در پی یافتن پاسخ این سؤال‌ها است که مؤلفه‌های کلیدی مؤثر در ارزیابی

اقدامات حفاظتی از نگاه متخصصان حوزه حفاظت کدام است؟ و میزان تأثیرگذاری این مؤلفه‌ها بر ارزیابی اقدامات چگونه است؟ بر همین اساس، جهت بررسی نگرش‌های تخصصی و جمع‌آوری مؤلفه‌های مورد نظر، منشورها و اسناد بین‌المللی از میراث مرتبط با حوزه حفاظت، و همچنین مقالات و پژوهش‌های صاحب‌نظران این حوزه در بازه زمانی ۲۲ ساله (از سال ۲۰۰۰ میلادی به بعد)، مورد مطالعه قرار گرفته است. همچنین این مؤلفه‌ها در سه دسته مبانی اقدام (پیش از اقدام)، اقدام و پس از اقدام (پایش)، شناسایی شد. برای دستیابی به روابط موجود میان آن‌ها و در نهایت پی بردن به متغیرهای کلیدی مؤثر، در یک اقدام حفاظتی، از روش تحلیل ساختاری برای سنجش دیدگاه غالب حاکم بر تفکر حفاظت‌گران ایران، استفاده شد. روش تحلیل ساختاری یک رویکرد آینده‌پژوهانه است. این امکان را فراهم می‌کند که میان مؤلفه‌ها یا متغیرهای مورد نظر، اولویت‌بندی مناسبی ایجاد شود، و پیچیدگی و ابهام موجود در روابط، جای خود را به وضوح و شفافیت دهند. به این ترتیب در این مطالعه، علاوه بر بررسی وضع موجود حفاظت از نگاه متخصصان - که در کل نگاهی به تجارب گذشته دارد - با نگاهی آینده‌نگر نیز به وضعیت حفاظت پرداخته شده است.

پیشینه پژوهش

با مطالعه مقالات و پژوهش‌های خارجی و داخلی که در حوزه اقدامات حفاظتی انجام شده‌اند، می‌توان حوزه‌های فرادست این مطالعه را در چند گروه اصلی تفکیک کرد؛ گروه اول، پژوهش‌هایی که در رابطه با اقدامات حفاظتی انجام گرفته‌اند. گروه دوم، مطالعاتی که معیارهای مداخله در بناهای تاریخی را موضوع خود قرار داده‌اند. گروه سوم، آن‌هایی که به تحلیل ساختاری موضوعات مرتبط از طریق نرم‌افزار MicMac پرداخته‌اند (شکل ۱). در ادامه، مطالب مربوط به هر یک از این دسته‌بندی‌ها ارائه شده است. قسمتی از مطالعاتی که در رابطه با اقدامات حفاظتی و معیارهای مداخله انجام شده نیز، در بخش "اصول مورد تأکید نظریه پردازان" و "رویکرد منشورها و اسناد بین‌المللی مرتبط با حوزه حفاظت از میراث"، مورد بررسی قرار گرفته است.

در حوزه اقدامات حفاظتی، کاپلوزو (۲۰۱۲) در مقاله "اشتراک ذاتی تصمیمات حفاظتی" استدلال می‌کند که تصمیمات حفاظتی مبتنی بر ارزش‌هایی مرتبط و وابسته به هم است که به اثر نسبت داده می‌شوند و هویت آن را به‌عنوان میراث تشکیل می‌دهند. از نظر او مبانی، اهداف، ماهیت آثار، و پیامدهای تصمیمات و اقدامات حفاظتی، یک

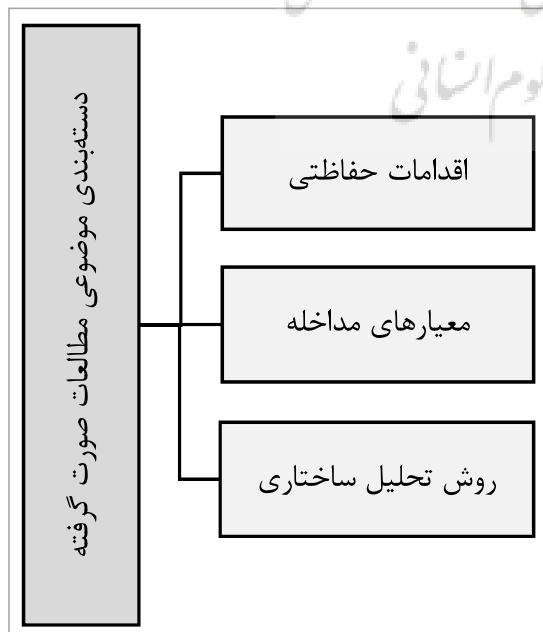
است. این پژوهش، با تمرکز بر سه کشور ایتالیا، اسپانیا، و پرتغال در جنوب اروپا با رویکردهای فرهنگی مشابه، امکان شناسایی دسته‌ها و ارزش‌های میراث، فهرست‌بندی و فرایندهای فهرست‌نویسی و نیز سطوح مداخله را بررسی می‌کند. همچنین، اهمیت این موضوعات را برای نیاز داشتن به ایجاد معیارهای انعطاف‌پذیری، و حداقل مداخله برای دستیابی به حداکثر حفاظت از میراث ساخته‌شده، به اثبات می‌رساند. در همین راستا، جوهر و همکاران (۲۰۱۱)، حفاظت را به‌عنوان یک اقدام یا فعالیت مرتبط با تعمیر و نگهداری شناسایی می‌کنند. آن‌ها معتقدند یک کار حفاظتی در صورتی با موفقیت انجام می‌شود که با اصول اولیه حفاظت، مطابقت داشته باشد. یافته‌های این مقاله اصول کلیدی حفاظت یعنی حداقل مداخله، انجام تحقیقات علمی و آزمایشگاهی و شناخت درست، مستندسازی کارهای حفاظتی، به‌کارگیری روش‌ها و فنون مؤثر، و استفاده از دانش میان‌رشته‌ای را برای حفاظت برجسته می‌کند.

علاوه‌براین‌ها، کوریا و والیمن (۲۰۱۴) مقاله‌ای را تحت‌عنوان “تعریف معیارهای مداخله در حفاظت از میراث خاکی” منتشر کرده و روش‌شناسی و مؤلفه‌های کلیدی مداخله را مورد بررسی قرار داده‌اند. طبق پژوهش آن‌ها، معیارهای صریح شامل اصول حفاظت است. از جمله: اصالت، سازگاری، منحصربه‌فرد بودن، حداقل مداخله، صداقت، برگشت‌پذیری و در نظر گرفتن تعادل بین جنبه‌های تاریخی و زیبایی‌شناختی، اصول پایداری، ویژگی‌های فیزیکی، و اقدامات پیشگیرانه. معیارهای

چارچوب مفهومی برای تصمیم‌گیری حفاظت ایجاد می‌کند که ارزش‌های مشترک پدیدآورنده آن‌هاست. دروری و مک‌فرسون (۲۰۰۸) نیز اصول، سیاست‌ها و رهنمودهای حفاظت را برای مدیریت پایدار محیط تاریخی ارائه می‌دهند. آنان معتقدند، به یک چارچوب فلسفی روشن و فراگیر از معنای حفاظت در آغاز قرن بیست‌ویکم، نیاز است؛ چارچوبی که باتوجه‌به اصلاحات قوانین و نیاز به عملکرد یکپارچه‌تر، براساس رویه فعلی تنظیم شود. همچنین در میان مقالات داخلی با موضوع اقدامات حفاظتی، یزدگرد و همکاران (۱۴۰۰) جهت ارزیابی وضعیت حفاظت محوطه‌های پویای میراث فرهنگی جهانی، مدلی را پیشنهاد داده‌اند که بهره‌گیری از آن در فرایند نظارت، می‌تواند بستر مناسبی را برای سنجش میزان کارآمدی سیستم مدیریت محوطه پویای میراث جهانی مورد مطالعه، فراهم سازد. براین‌اساس، به‌منظور حفاظت و انتقال وجه تمایز و منزلت فرهنگی سایت میراثی، لازم است به یکپارچگی و اصالت سایت، توجه شود. برای دستیابی به وجه تمایز و منزلت فرهنگی، مهم‌ترین موضوع، ادراک ارزش‌های موجود است. در زمینه‌سازی و تحقق تجربه اصالت نیز مهم‌ترین موارد: حس دل‌بستگی مکانی، فعالیت‌محوری سایت میراثی، آگاهی از سایت میراثی، و اصالت وجودی هستند.

در همین رابطه، رئوفی و خواجه‌پور (۱۴۰۰) نیز تلاش کرده‌اند تا به‌طور متمرکز با روشی اعتمادپذیر به ارزیابی کیفیت مداخلات به‌وقوع‌پیوسته بر روی یک اثر تاریخی دست پیدا کنند، و شیوه‌های اجرایی آن را در ارزیابی مداخلات انجام‌شده بر روی یک اثر نمونه، تبیین کنند. در این تحقیق ابتدا مؤلفه‌های تأثیرگذار بر اعتمادپذیر کردن ارزیابی، با استفاده از مطالعات اسنادی و تحلیل توصیفی، از متون و منشورهای حفاظتی استخراج شد. سپس از طریق تحلیل کیفی با روش استدلال منطقی، راهبردی برای ارزیابی تدوین شد. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که برای ارزیابی کیفی مداخلات حفاظتی، می‌توان از راهبردی مبتنی بر میزان توجه به اصل فهم مشارکتی اثر، ارجاع به اصول پنج‌گانه حفاظت شامل: یکپارچگی، اصالت، خوانایی، حداقل مداخله و برگشت‌پذیری، و ارتقای آگاهی ارزیاب (تفسیرکننده مداخلات)، استفاده کرد. لازم به ذکر است که این پژوهش با دسته‌بندی مطالعات بخش بعد نیز در ارتباط است.

در رابطه با دستیابی به معیارهای مداخله در پژوهش‌های مختلف، اورنلاس و دیگران (۲۰۱۶) اخیراً به مشکلاتی در هنگام مداخله در بناهای تاریخی اشاره کرده‌اند. هدف آن‌ها، توسعه یک مطالعه جامع و تطبیق قوانین و استانداردهای مختلف ساختمانی مرتبط با مداخله در میراث ساخته‌شده

شکل ۱. دسته‌بندی مطالعات مرتبط (نگارندگان، ۱۴۰۱)

ضمنی هم شامل ارزش‌ها، بافت فرهنگی، حس مکان، دانش ذاتی ساختار، تاریخچه اثر، و دانش ساختمان محلی معرفی شده‌اند. همچنین معتقدند که استفاده از معیارهای مربوط به استانداردهای راهنما می‌تواند به قضاوت بی‌طرفانه هنگام ارزیابی اقدامات مورد نیاز برای مداخله حفاظتی، کمک کند. بین مقالات داخلی نیز حناچی و شاه‌تیموری (۱۴۰۰) در مقاله‌ای با هدف توسعه چارچوب مفهومی استفاده مجدد سازگار از بناهای میراثی، به شناخت و تعریف شاخص‌های استفاده مجدد سازگار در سه گام اصلی پرداخته‌اند. در نهایت نیز با رویکرد تفسیرگرایی و ماهیت کیفی، و با استفاده از راهبرد استدلال منطقی و تکنیک تحلیل محتوا، نوزده شاخص مؤثر بر استفاده مجدد سازگار را به‌منظور بهره بیشتر از قابلیت بناهای میراثی، شناسایی کرده‌اند. سامانیان و همکاران (۱۳۹۶): ۱۰) نیز ارزش‌های گوناگون در هر اثر تاریخی- فرهنگی را از مهم‌ترین سنجه‌های تصمیم‌گیری‌های حفاظتی دانسته و داوری ارزش‌ها را بخشی از هر فرایند حفاظت، معرفی کرده‌اند. اما پدram و همکاران (۲۰۱۳: ۲) در پژوهشی دیگر اشاره می‌کنند، از آنجاکه حفاظت اساساً فرایندی انتقادی است، به مفهوم اصالت بسیار وابسته است. داوری اصالت باید در هر مرحله از حفاظت انجام شود تا کوچک‌ترین خللی به اثر وارد نشود. در رابطه با روش اتخاذ شده برای تحلیل متغیرها نیز، تاکنون در حوزه مورد مطالعه از روش تحلیل ساختاری بهره گرفته نشده و بیشتر پژوهش‌ها در حوزه شهرسازی و گردشگری به انجام رسیده است. برای مثال در میان مقالات داخلی، پژوهش اکبری و همکاران (۱۳۹۹) با هدف مدل‌سازی عوامل مؤثر بر توسعه گردشگری مذهبی در ایران با رویکرد آینده‌پژوهی و طراحی ارتباطات این عوامل، شکل گرفته است. طالبی و همکاران (۱۳۹۷) نیز معتقدند آگاهی از اثرات افزایش زیست‌پذیری در بافت‌های فرسوده شهری، نیازمند ارائه تحلیلی ساختاری از آن، در آینده است تا به‌وسیله آن افزایش کیفیت فضاهایی از این دست، با به‌کارگیری رویکرد زیست‌پذیری، قابل سنجش و ارزیابی باشد و در نهایت، به پدید آوردن مراکز شهری پویا و محله‌های پایدار کمک کند. در همین راستا، تحلیل ساختاری زیست‌پذیری بافت‌های فرسوده شهری منطقه یک شهر قزوین را نیز با رویکرد آینده‌پژوهی، ارائه داده‌اند. مطالعه علی‌اکبری و همکاران (۱۳۹۷) نیز با رویکرد آینده‌پژوهی، به شناسایی مهم‌ترین عوامل مؤثر بر وضعیت آینده گردشگری پایدار شهر کرمان و بررسی میزان و چگونگی تأثیرگذاری این عوامل بر یکدیگر، پرداخته است. نعمت‌پور و همکاران (۲۰۲۰) در مقاله‌ای با عنوان "تحلیل

سیستماتیک توسعه در بازار گردشگری ایران در قالب آینده"، به شناسایی عوامل کلیدی و نیروهای محرک مؤثر بر توسعه بازار گردشگری ایران به‌منظور جذب گردشگران آسیای جنوب شرق و ایجاد برنامه‌ریزی هم‌اهنگ با سیاست‌های کوچک و بزرگ ایران، پرداخته‌اند. نتایج این پژوهش با استفاده از روش تحلیل اثرات متقابل و نرم‌افزار MicMac، بیانگر آن است که ۱۰ متغیر از نظر تأثیرگذاری، در نظام توسعه بازار گردشگری ایران، نقش کلیدی دارند. در همین رابطه می‌توان به مقاله دیپارا (۲۰۱۹) تحت‌عنوان "تجزیه و تحلیل حفاظت با استفاده از تکنیک‌های پس‌پردازش فتوگرامتری" برای بررسی نمونه‌ای از نقش برجسته قرون وسطی اولیه در یک کلیسا اشاره کرد؛ در طول سال‌ها، افزایش رطوبت آسیب‌های جدی به نقش برجسته و سازه پیرامون آن وارد کرده است. در این مقاله، برای مقایسه داده‌ها و تجزیه و تحلیل آن‌ها، نرم‌افزار MicMac کمک کرده است تا عملکرد افزایش رطوبت در طول چهار سال به دست آید.

همان‌طور که مشخص است، حوزه حفاظت، یک حوزه سنت‌گرا و تاریخ‌گرا است و همواره، نگاهی به گذشته دارد. از این رو، کمتر پژوهشی وجود دارد که با نگاهی ارزیابانه و آینده‌نگرانه به حوزه حفاظت، توجه داشته باشد. علاوه بر این، بررسی و تشریح وضع موجود از نگاه متخصصان و صاحب‌نظران نسبت به امر حفاظت در ایران از منظری آسیب‌شناسانه، موضوعی است که این مطالعه به دنبال آن است. باید در نظر داشت، پژوهش پیش‌رو صرفاً در پی دستیابی به مؤلفه‌های تأثیرگذار بر یک اقدام حفاظتی نیست، بلکه مسئله اصلی آن استخراج نگاه جامعه متخصص به کمک مؤلفه‌های شناخته‌شده و سطح‌بندی و شناسایی مؤلفه‌های کلیدی آن‌هاست.

روش تحقیق

هدف این پژوهش، ارزیابی نگاه متخصصان و شناسایی مؤلفه‌ها یا عوامل مؤثر بر ارزیابی اقدامات حفاظتی است. علاوه بر این شناسایی، ارزیابی وضع موجود با نگاهی آینده‌نگرانه نیز قابل توجه است؛ که از طریق آن بتوان مسائل و تهدیدات پیش‌رو را در این حوزه بهتر رسیدگی کرد. از این رو پژوهش از نوع، کاربردی و بنیادی است. از نظر ماهیت نیز، براساس روش‌های علم آینده‌پژوهی، تحلیلی و توصیفی به شمار می‌آید که با به‌کارگیری ترکیبی از مدل‌های کمی و کیفی، انجام گرفته است. در فرایند انجام پژوهش به‌منظور گردآوری اطلاعات برای کسب بینش نظری لازم، و شناسایی مؤلفه‌ها و شاخص‌های مرتبط با حوزه حفاظت و مداخله در بناهای تاریخی، دستیابی به داده‌های کیفی از طریق مطالعات کتابخانه‌ای انجام شده

در نهایت خروجی‌های مربوط به مؤلفه‌ها یا عوامل مؤثر در ارزیابی اقدام حفاظتی، ارائه خواهند شد.

اصول مورد تأکید نظریه پردازان حفاظت از میراث

همان‌طور که اشاره شد، بررسی اصول مورد تأکید نظریه پردازان حفاظت از میراث، جهت آشنایی با خط فکری و موارد مهم از دیدگاه صاحب‌نظران متأخر این حوزه، حائز اهمیت است. در این میان، توجه به این نکته ضروری است که هیچ نظریه‌ای برای همیشه ساخته نشده و همیشه لازم است با توجه به زمان حال، بهترین تصمیم برای مداخله و حفاظت گرفته شود. طبق نظر صاحب‌نظران، حفاظت راهی برای بسط و تحکیم هویت‌های فرهنگی و روایت‌های تاریخی در طول زمان، از طریق ارزش‌گذاری و تفسیر میراث فرهنگی محسوب می‌شود (Matero, 2000: 5). هدف حفاظت، آشکارسازی و حفظ حقیقت اثر است (مونوز ویناس، ۱۳۹۷: ۱۴۶). هر تصمیمی دربارهٔ حفاظت و مرمت بنا باید پس از تشخیص

و ارزیابی دقیق ایمنی سازه در وضع فعلی آن، اتخاذ شود و با تکنیک‌ها و مصالح به‌کاررفته در ساختمان بنای تاریخی، سازگار باشد (Croci, 1998: 79-80).

همچنین گروه حفاظت معماری باید گروه کاملی از کارشناسان حرفه‌ای از رشته‌های مختلف و مرتبط باشند. کارشناسانی که اصول اخلاقی را رعایت کنند و در هر مداخله‌ای، مستندنگاری را فراموش نکنند (فیلدن، ۱۳۹۳: ۲۴). علاوه بر این‌ها، در یک اقدام حفاظتی، معیارهایی مثل حداقل مداخله (امین پور و عباسی‌هرفته، ۱۳۹۰: ۷۹-۷۴)، برگشت‌پذیری، خوانایی، یکپارچگی (بصیری و همکاران، ۱۳۹۳: ۱۰۴-۱۰۳)، و اصالت (پدرام و همکاران، ۱۳۹۰: ۱۰-۲) که از اصول اصلی حفاظت هستند، همواره مورد تأکید بسیاری از نظریه‌پردازان داخلی و خارجی بوده‌اند. جهت آشنایی بیشتر و به‌منظور درک بهتر، هرآنچه در رابطه با معیارهای مداخله و عوامل مؤثر در حفاظت بین‌المللی از بناهای تاریخی در قرن اخیر به دست آمد، در جدول ۲ گردآوری شده است.

جدول ۲. اصول مورد تأکید نظریه‌پردازان حفاظت از میراث

کد	نظریه‌پرداز	اصول مورد تأکید	منبع
A ₁	Bernard Feilden	عوامل اقتصادی/ همکاری گروهی از کارشناسان حرفه‌ای/ مستندنگاری در هر مرحله/ برگشت‌پذیری/ حداقل مداخله/ یکپارچگی تاریخی، کالبدی و زیبایی‌شناسانه/ ارزش‌های احساسی، فرهنگی و کاربردی	(Filden, 2003)
A ₂	Andrzej Stanisław Tomaszewski	بازنگری در اصول و دستورالعمل‌های حفاظتی	(Tomaszewsk, 2007)
A ₃	Giorgio Croci	توجه به نوع مصالح و رفتار سازه‌ای/ سازگاری تکنیک‌ها و مصالح با اصل اثر/ ارزش تاریخی/ احترام به بنا/ دانش فنی/ اصالت	(Croci, 1998)
A ₄	Jukka Jokilehto	ارزش جهان‌شمول/ اصالت/ یکپارچگی/ تکنولوژی و دانش مدرن	(Jokilehto, 2007)
A ₅	Marta De La Torre	اهمیت فرهنگی مکان/ بازنگری در اصول و دستورالعمل‌های حفاظتی/ ارزش‌گذاری میراث/ چگونگی استفاده، مراقبت و تفسیر میراث/ نقش مردم در حفاظت	(Avrami, Mason and de la Torre, 2000; De La Torre, 2013)
A ₆	Herb Stovel	یکپارچگی و اصالت شامل: تمامیت، دست‌نخورده‌گی، تداوم عملکرد، تداوم زمینه، خلوص یا اصالت مادی و سازمان‌دهی فضا و فرم	(Tawab, 2013)
A ₇	Chris Caple	ارزیابی/ صیانت	(Caple, 2004)
A ₈	Bogusław Szmygin	بازنگری در اصول و دستورالعمل‌های حفاظتی	(Szmygin, 2008)
A ₉	Salvador Munoz Vinas	توجه به نیاز مردم و کاربران/ حفظ حقیقت اثر/ قابل تشخیص بودن مداخله/ بازنگری در اصول و دستورالعمل‌های حفاظتی	(Munoz Vinas, 2005)
A ₁₀	Randall F. Mason	ارزیابی و درک ارزش‌های میراث/ نقش مردم در حفاظت/ رویکرد میان‌رشته‌ای	(Avrami, Mason and de la Torre, 2000; Mason, 2002)
A ₁₁	Barbara Applebaum	ارزیابی اثر و زمینه آن	(Applebaum, 2007)
A ₁₂	Jeremy C. Wells	پدیدارشناسی یا اهمیت مکان/ نقش مردم در حفاظت	(Wells 2011)

کد	نظریه پرداز	اصول مورد تأکید	منبع
A ₁₃	Erica Avrami	توسعه پایدار/ نقش مردم در حفاظت	(Avrami, Mason and de la Torre, 2000; Avrami, Macdonald, et al., 2019)
A ₁₄	Frank Matero	نقش مردم در حفاظت/ ارزش گذاری/ هویت فرهنگی	(Matero, 2000)
A ₁₅	Aylin Orbasli	حداقل مداخله/ برتری سنت بر تکنولوژی/ خوانایی و احترام به اثر	(Orbaşlı, 2017)
A ₁₆	Iwona Szmelter	ناکافی بودن نظریه‌های قدیمی/ رویکرد بین‌رشته‌ای/ شناخت صحیح اثر/ مستندسازی/ حداقل مداخله/ حداکثر احترام به اثر و ارزش‌های آن/ یکپارچگی/ برگشت‌پذیری/ مشارکت اجتماعی/ خوانایی و قابل تشخیص بودن مداخله	(Szmelter, 2021)

(نگارندگان، ۱۴۰۱)

رویکرد منشورها و اسناد بین‌المللی مرتبط با حوزه حفاظت از میراث

باتوجه به اینکه مهم‌ترین گام در فرایند پژوهش حاضر این است که عوامل مؤثر در یک اقدام حفاظتی مورد شناسایی قرار گیرند، بررسی رویکرد منشورها و اسناد بین‌المللی مرتبط با حوزه حفاظت از میراث، به اندازه اصول مورد تأکید نظریه‌پردازان این حوزه و حتی گاهی بیشتر از آن‌ها، اهمیت دارد. با بررسی روند کلی حفاظت و مدیریت از دیدگاه منشورها و اسناد بین‌المللی دریافت می‌شود، تمام اقدامات حفاظتی باید براساس یک طرح حفاظتی باشد که ارزش میراث فرهنگی را با کمترین مداخله مشخص کند. تمام جنبه‌های این موضوع نیز باید به دست افراد آموزش‌دیده و باتجربه برنامه‌ریزی، هدایت و نظارت شود. علاوه بر این‌ها، دیگر موارد به‌دست‌آمده مربوط به ۲۲ سال اخیر (از سال ۲۰۰۰ میلادی به بعد)، در جدول ۳ گردآوری شده است.

شناسایی مؤلفه‌های مؤثر بر یک اقدام حفاظتی

در این پژوهش، جهت شناسایی متغیرهای مؤثر بر یک اقدام حفاظتی، پس از جمع‌آوری اصول مورد تأکید نظریه‌پردازان قرن حاضر و رویکرد منشورها و قوانین مرتبط با حوزه حفاظت از میراث، یافته‌ها مورد بررسی و تحلیل قرار گرفت و موارد مشترک میان آن‌ها به کمک تحلیل محتوا، استخراج شد. براین اساس، ۲۰ متغیر در سه دسته به‌عنوان متغیرهای مؤثر در حفاظت از بناهای تاریخی، شناسایی شدند (جدول ۴). لازم به ذکر است که این دسته‌بندی موضوعی بر مبنای شکل‌گیری یک اقدام حفاظتی، شامل مبانی اقدام (پیش از اقدام)، اقدام و پس از اقدام (پایش)، انجام یافته است.

توصیف روابط بین متغیرهای مؤثر بر یک اقدام حفاظتی

پس از بررسی‌ها و مشخص شدن تعداد عوامل مؤثر، در یک اقدام حفاظتی، متغیرهای نهایی در قالب یک ماتریس تأثیر متقابل ۲۰×۲۰، تطبیق داده شد و برای امتیازدهی در اختیار متخصصان قرار گرفت. در ادامه با وارد کردن داده‌های به‌دست‌آمده به نرم‌افزار MicMac، درجهٔ پرشدگی ماتریس ۹۲٫۲۵٪ شد که پیوستگی و تأثیرگذاری بسیار عوامل شناسایی شده را بر یکدیگر نشان می‌دهد. اطلاعات حاصل از ماتریس تأثیر متقابل، نشان می‌دهد از مجموع ۳۶۹ رابطه قابل ارزیابی، ۳۱ رابطه بدون تأثیر، ۲۸ رابطه تأثیر کم و ۵۶ رابطه، تأثیر متوسط نسبت به هم داشته‌اند. این در صورتی است که ۳۱۶ رابطه، از تأثیرگذاری و تأثیرپذیری بسیاری برخوردار بوده و نقش مهمی در حفاظت از بناهای تاریخی داشته‌اند (جدول ۵). به‌طور کلی داده‌های به‌دست‌آمده از تحلیل ساختاری باید به‌عنوان وسیله‌ای برای تأمل عمیق‌تر در رابطه با موضوع مورد مطالعه، در نظر گرفته شوند.

تحلیل میزان تأثیرگذاری و وابستگی متغیرها

در این بخش برای تحلیل تأثیرات متغیرها، هر کدام از روابط به‌وسیلهٔ نرم‌افزار MicMac سنجیده شد و میزان و درجه تأثیرات آن‌ها بر یکدیگر، به دست آمد. لازم به ذکر است در ماتریس تأثیرات متقابل، جمع سطرها نشان‌دهندهٔ میزان تأثیرگذاری هر متغیر، و جمع ستونی میزان تأثیرپذیری هر متغیر را نسبت به متغیرهای دیگر نشان می‌دهد که بیشتر برای مقایسهٔ عوامل به‌صورت نسبی کاربرد دارد و ارزش واقعی اعداد را نشان نمی‌دهد. همان‌طور که در جدول ۶ مشاهده می‌شود از میان ۲۰ عامل شناسایی‌شده، متغیرهای "شناخت صحیح" و "مدیریت و برنامه‌ریزی" و همچنین "دانش‌به‌روز" و

جدول ۳. رویکرد منشورها و اسناد بین‌المللی مرتبط با حوزه حفاظت از میراث

منبع	موضوع مورد تأکید در رابطه با حفاظت	سند بین‌المللی	کد
(ICOMOS, 2003)	حداقل مداخله/ ارزیابی اولیه اثر/ رویکرد چندرشته‌ای/ پایداری ساختمان/ آشنایی با طراحی سازه‌ها و تکنیک‌های ساخت/ جمع‌آوری داده‌ها و اطلاعات برای شناسایی/ احترام به ارزش‌ها/ برگشت‌پذیری/ استفاده از دانش جدید/ حفظ یکپارچگی/ تعمیر به جای تعویض	Principes Pour L'Analyse, La Conservation Et La Restauration Des Structures Du Patrimoine Architectural	B ₁
(ICOMOS, 2003)	افزایش آگاهی همگانی درباره اهمیت میراث/ آموزش/ توسعه مدیریت سیستم‌ها/ مشارکت مردم در حفاظت/ گسترش شبکه‌های همکاری	Indonesia Charter for Heritage Conservation	B ₂
(UNESCO, 2003)	تضمین پایداری میراث ناملموس/ آموزش/ شناسایی/ مستندسازی/ تضمین توسعه پایدار/ نقش میراث ناملموس در برقراری روابط اجتماعی/ احترام به میراث/ افزایش آگاهی و همکاری در سطوح محلی، ملی و بین‌المللی	Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage	B ₃
(UNESCO, 2005)	حفظ یا تقویت ارزش برجسته جهانی/ یکپارچگی/ اصالت	Operational Guidelines for the Implementation of the World Heritage Convention	B ₄
(ICOMOS, 2005)	توجه به زمینه/ کار با جوامع محلی، بین‌رشته‌ای و بین‌المللی/ توسعه استراتژی‌های پایدار برای حفاظت و مدیریت/ آموزش متخصصان	Xian Declaration	B ₅
(ICOMOS, 2008)	رویکرد چندرشته‌ای	Cultural Routes	B ₆
(ICOMOS, 2008)	رویکرد چندرشته‌ای/ حفظ روح مکان/ توسعه پایدار و اجتماعی	Quebec Declaration	B ₇
(ICOMOS, 2008)	دسترسی عموم به سایت‌های میراث فرهنگی/ اهمیت زمینه/ اصالت/ پایداری اجتماعی، مالی و زیست‌محیطی/ همکاری متخصصان/ آموزش	The ICOMOS Charter for the Interpretation and Presentation of Cultural Heritage Sites	B ₈
(ICOMOS, 2010)	حفظ ارزش، اصالت و یکپارچگی/ اعطای کاربری جدید و سازگار/ حداقل مداخله/ توجه و احترام به محیط و زمینه/ مستندسازی/ حفظ وسایل و محتویات/ آموزش مناسب/ برنامه‌ریزی، هدایت، نظارت	New Zealand Charter	B ₉
(UNESCO, 2010)	ارزش‌ها، اصالت و یکپارچگی میراث طبیعی	Managing Disaster Risks for World Heritage	B ₁₀
(ICOMOS, 2011)	اصالت و یکپارچگی/ روح مکان/ توسعه پایدار/ انسجام اجتماعی/ رشد اقتصادی/ توسعه گردشگری/ تشویق، توانمندسازی و مشارکت مردم محلی	Paris Declaration	B ₁₁
(ICOMOS, 2011)	مدیریت درست/ حفظ یکپارچگی و اصالت	TICCIH Principles for the Conservation of Industrial Heritage Sites, Structures, Areas and Landscapes	B ₁₂
(UNESCO, 2011)	توسعه اقتصادی/ انسجام اجتماعی/ برنامه‌ریزی و مدیریت مؤثر	Recommendation on the Historic Urban Landscape, including a glossary of definitions	B ₁₃
(ICOMOS, 2011)	توسعه پایدار/ اهمیت زمینه/ هویت و روح مکان‌ها/ حفظ شیوه‌های سنتی/ توسعه اقتصادی و اجتماعی منسجم/ احترام به بافت اجتماعی و تنوع فرهنگی/ مطالعات چندرشته‌ای/ نیاز ساکنان/ داشتن دانش	The Valletta Principles for the Safeguarding and Management of Historic Cities, Towns & Urban Areas	B ₁₄

ادامه جدول ۳. رویکرد منشورها و اسناد بین‌المللی مرتبط با حوزه حفاظت از میراث

منبع	موضوع مورد تأکید در رابطه با حفاظت	سند بین‌المللی	کد
(ICOMOS, 2013)	مدیریت/ارزش زیبایی‌شناختی، تاریخی، علمی، اجتماعی یا معنوی/جمع‌آوری و تجزیه و تحلیل اطلاعات/حفظ اهمیت فرهنگی مکان/حفظ محیط بصری، حسی، روابط معنوی و سایر روابط فرهنگی/حفظ محتویات/احترام به یکپارچگی/حداقل تغییرات/حفظ تکنیک‌ها و مواد سنتی تا حد امکان/استفاده از دانش مدرن در صورت لزوم/رویکرد بین‌رشته‌ای	The Burra Charter	B ₁₅
(ICOMOS, 2014)	احترام به ارزش‌های انسانی/حفاظت از روح مکان/اهمیت مناظر فرهنگی/توسعه پایدار/تقویت دانش جدید و سنتی/شناسایی ارزش‌های فرهنگی منحصر به فرد/یکپارچگی/اصالت/تقویت آگاهی، دانش و درک عمیق در میان جوامع محلی/توسعه گردشگری	The Florence Declaration	B ₁₆
(ICOMOS, 2017)	یکپارچگی و اصالت/درک ارزش‌ها و اهمیت مکان/ارتقای آگاهی/توسعه پایدار/دانش سنتی و تخصص حرفه‌ای/آموزش تخصصی/تخصص چندرشته‌ای/مدیریت/همکاری با جوامع	Delhi Declaration on Heritage and Democracy	B ₁₇

(نگارندگان، ۱۴۰۱)

جدول ۴. مؤلفه‌های مؤثر در اقدامات حفاظتی

دسته‌بندی	شاخص‌های کیفی	کدها	
مبانی اقدام (پیش از اقدام)	ارزش احساسی	A ₁	
	ارزش کاربردی	A ₁ , A ₅ , A ₁₂ , A ₁₄ , B ₁₅ , B ₁₆	
	ارزش فرهنگی	A ₃ , B ₁₅	
	ارزش تاریخی	A ₄ , B ₄	
	ارزش برجسته جهانی	A ₅ , A ₇ , A ₁₀ , A ₁₁ , A ₁₄ , A ₁₆ , B ₁ , B ₉ , B ₁₀ , B ₁₇	
	ارزش‌ها	B ₁₅	
	ارزش زیبایی‌شناسی		
	ارزش علمی		
	ارزش معنوی		
	ارزش اجتماعی		
	رویکرد بین‌رشته‌ای	کارشناسان حرفه‌ای	A ₁ , B ₈ , B ₁₇
		رویکرد چندزمینه‌ای	A ₁₀ , A ₁₆ , B ₁ , B ₅ , B ₆ , B ₇ , B ₁₄ , B ₁₅ , B ₁₇
		احترام به میراث	A ₃ , A ₁₅ , A ₁₆ , B ₃ , B ₉ , B ₁₄ , B ₁₅
	زمینه و محیط پیرامون	A ₁₁ , B ₅ , B ₈ , B ₉ , B ₁₄ , B ₁₅	
	شناخت صحیح	A ₇ , A ₁₁ , A ₁₆ , B ₁ , B ₃ , B ₁₅	
	مدیریت و برنامه‌ریزی	B ₂ , B ₅ , B ₉ , B ₁₂ , B ₁₃ , B ₁₅ , B ₁₇	
عمل/اقدام	یکپارچگی	یکپارچگی تاریخی	A ₁
		یکپارچگی کالبدی	
		یکپارچگی زیبایی‌شناسانه	
	یکپارچگی	A ₄ , A ₆ , A ₁₆ , B ₁ , B ₄ , B ₉ , B ₁₀ , B ₁₁ , B ₁₂ , B ₁₅ , B ₁₆ , B ₁₇	

ادامه جدول ۴. مؤلفه‌های مؤثر در اقدامات حفاظتی

دسته‌بندی	شاخص‌های کیفی	کدها	
عمل / اقدام	اصالت	A ₃ , A ₄ , A ₆ , A ₉ , B ₄ , B ₈ , B ₉ , B ₁₀ , B ₁₁ , B ₁₂ , B ₁₆ , B ₁₇	
	برگشت‌پذیری	A ₁ , A ₁₆ , B ₁	
	حداقل مداخله	A ₁ , A ₁₅ , A ₁₆ , B ₁ , B ₉ , B ₁₅	
	مستندنگاری	A ₁ , A ₁₆ , B ₃ , B ₉ , B ₁₇	
	مشارکت اجتماعی	دسترسی عمومی	B ₈ , B ₁₇
		روابط اجتماعی	B ₃ , B ₁₅
		مشارکت مردم	A ₁₆ , B ₂ , B ₃ , B ₅ , B ₈ , B ₁₁ , B ₁₇
		انسجام اجتماعی	B ₁₁ , B ₁₃
		افزایش آگاهی	B ₂ , B ₃ , B ₅ , B ₁₄ , B ₁₆ , B ₁₇
		آموزش	B ₂ , B ₃ , B ₅ , B ₈ , B ₉ , B ₁₇
	خوانایی	A ₉ , A ₁₅ , A ₁₆	
	دانش و فن سنتی	A ₃ , A ₁₅ , B ₁ , B ₁₄ , B ₁₅ , B ₁₆ , B ₁₇	
	دانش به‌روز	تجدیدنظر در اصول حفاظت	A ₂ , A ₅ , A ₈ , A ₉ , A ₁₆
		تکنولوژی و دانش مدرن	A ₄ , B ₁ , B ₁₅ , B ₁₆
بهره‌بر (پس از اقدام)	حس مکان	روح مکان	B ₇ , B ₁₁ , B ₁₄ , B ₁₆ , B ₁₇
		استفاده از مکان	A ₅ , B ₉
		حفظ وسایل و محتویات موجود در بنا	B ₉ , B ₁₅
	مراقبت و نگهداری		A ₅ , A ₇ , B ₂
	توسعه پایدار	توسعه پایدار	A ₁₃ , B ₁ , B ₃ , B ₅ , B ₇ , B ₈ , B ₁₁ , B ₁₄ , B ₁₆ , B ₁₇
		توسعه اجتماعی	B ₇ , B ₁₄ , B ₁₆
	توسعه اقتصادی	رشد اقتصادی	A ₁ , B ₁₁ , B ₁₃ , B ₁₄
		توسعه گردشگری	B ₁₁ , B ₁₆
	بهبود شرایط زندگی	نقش مردم در حفاظت	A ₅ , A ₁₀ , A ₁₂ , A ₁₃ , A ₁₄ , B ₁₁ , B ₁₆
توجه به نیازهای مردم		A ₉ , B ₁₄	

(نگارندگان، ۱۴۰۱)

متغیرها در یک اقدام حفاظتی هستند که بیشترین تأثیرگذاری و کمترین تأثیرپذیری را دارند. این عوامل به‌عنوان بحرانی‌ترین شاخص‌ها شناخته می‌شوند که وضعیت سیستم و تغییرات، وابسته به آن‌ها است. شمال شرقی نمودار نیز متغیرهای دوجبهی را نشان می‌دهد که دارای دو ویژگی مشترک تأثیرگذاری و تأثیرپذیری بیشتر هستند و هر تغییری روی این متغیرها

”مراقبت و نگهداری“، دارای بیشترین تأثیرگذاری و تأثیرپذیری هستند که متغیرهای ناپایدارکننده سیستم محسوب می‌شوند و باید آن‌ها را کنترل کرد.

ارزیابی نقشه تأثیرگذاری و تأثیرپذیری متغیرها

همان‌طور که نقشه پراکنش متغیرها در شکل ۲ نشان می‌دهد، متغیرهای ”خوانایی“ و ”حداقل مداخله“ تأثیرگذارترین

جدول ۵. تحلیل اولیه داده‌های ماتریس

Indicator	Value
Matrix size	20
Number of iterations	3
Number of zeros	31
Number of ones	28
Number of twos	25
Number of threes	316
Number of P	0
Total	369
Fillrate	92.25%

در سایر عوامل، واکنش و تغییر ایجاد خواهد کرد. لازم به ذکر است متغیرهای دوجویی به دو دسته متغیرهای ریسک و هدف تقسیم می‌شوند. متغیرهای ریسک شامل "شناخت صحیح"، "مدیریت و برنامه‌ریزی"، "مراقبت و نگهداری"، "احترام به میراث"، "دانش به‌روز"، "دانش و فن سنتی"، و "رویکرد بین‌رشته‌ای" است. این موارد، از ظرفیت بسیار زیادی برای تبدیل شدن به بازیگران کلیدی سیستم، برخوردارند. به عبارتی به دلیل ماهیت ناپایدارشان، قابلیت تبدیل شدن به نقطه انفعال سیستم را دارند. متغیرهای هدف نیز با قطعیت قابل قبولی، می‌توانند به‌عنوان نتیجه تکامل سیستم شناسایی شوند و با دست‌کاری این متغیرها می‌توان به تغییرات و تکامل سیستم در جهت مورد نظر، دست یافت. بنابراین متغیرهای "ارزش‌ها"، "یکپارچگی"، "اصالت"، "حس مکان" و "زمینه و محیط پیرامون"، بیش از آنکه نتیجه از پیش تعیین‌شده‌ای را به نمایش بگذارند، نمایانگر اهداف ممکن در سیستم هستند.

(خروجی نرم‌افزار MicMac، ۱۴۰۱)

جدول ۶. تأثیرگذاری و وابستگی متغیرهای مستقیم مؤثر بر ارزیابی اقدام حفاظتی

شماره	متغیرها	مجموع سطرها (تأثیرگذاری)	مجموع ستون‌ها (تأثیرپذیری)
۱	ارزش‌ها	۵۴	۵۷
۲	رویکرد بین‌رشته‌ای	۵۳	۵۰
۳	احترام به میراث	۵۷	۵۵
۴	زمینه و محیط پیرامون	۵۳	۵۵
۵	شناخت صحیح	۵۷	۵۷
۶	مدیریت و برنامه‌ریزی	۵۷	۵۷
۷	یکپارچگی	۵۱	۵۴
۸	اصالت	۵۰	۵۳
۹	برگشت‌پذیری	۴۷	۴۰
۱۰	حداقل مداخله	۵۰	۴۸
۱۱	مستندنگاری	۴۹	۴۹
۱۲	مشارکت اجتماعی	۴۳	۴۴
۱۳	خوانایی	۵۱	۴۸
۱۴	دانش و فن سنتی	۵۴	۵۲
۱۵	دانش به‌روز	۵۷	۵۶
۱۶	حس مکان	۵۱	۵۴
۱۷	مراقبت و نگهداری	۵۷	۵۶
۱۸	توسعه اقتصادی	۴۶	۴۲
۱۹	توسعه پایدار	۴۸	۵۵
۲۰	بهبود شرایط زندگی	۴۱	۴۴

(خروجی نرم‌افزار MicMac، ۱۴۰۱)

در رابطه با متغیر "مستندنگاری" به عنوان متغیر تنظیم‌کننده سیستم، می‌توان به بیشترین و مهم‌ترین نقش آن، تنظیم روابط بین متغیرها و حفظ تعادل بین دیگر شاخص‌ها، اشاره کرد. به عبارتی این متغیر بسته به هدف سیستم، قابل ارتقا به متغیرهای تأثیرگذار و دووجهی است. اما متغیر "توسعه پایدار" با تأثیرگذاری پایین و تأثیرپذیری بسیار بالا، متغیر وابسته سیستم محسوب می‌شود که تابع تغییرات از سایر متغیرها است. چهار متغیر "برگشت‌پذیری"، "توسعه اقتصادی"، "مشارکت اجتماعی"، و "بهبود شرایط زندگی" نیز تحت عنوان متغیرهای مستقل و مستثنای سیستم شناسایی شده‌اند. این متغیرها، از سایر متغیرهای سیستم تأثیر چندانی نمی‌پذیرند و بر آن‌ها نیز تأثیر کمی دارند و یا تأثیری ندارند. متغیرهای مستقل ارتباط کمی با سیستم دارند زیرا نه باعث توقف متغیر اصلی و نه باعث تکامل و پیشرفت یک متغیر در سیستم می‌شوند. در واقع این متغیرها به نوعی نقش کلیدی ندارند و در اقدامات حفاظتی، مهم هستند ولی نباید کاملاً آن‌ها را فراموش کرد. همان‌طور که گفته شد، متغیرها براساس موقعیت قرارگیری در یکی از نواحی پلان تأثیرگذاری-تأثیرپذیری، به چهار دسته تقسیم می‌شوند که در جدول ۷، دسته‌بندی شده‌اند. لازم به ذکر است با نزدیک شدن به سمت انتهای ناحیه مختصات در نقشه، به میزان اهمیت و استراتژیک بودن متغیرها افزوده می‌شود. به‌طور کلی می‌توان گفت، متغیرهای تأثیرگذار و متغیرهای دووجهی استراتژیک، تعیین‌کننده متغیرهای کلیدی سیستم هستند. به عبارتی می‌توان اولین اولویت نگرش‌های تخصصی را در ارزیابی اقدامات حفاظتی، علاوه بر تأکید بر اثرگذارترین عوامل، متغیرهای موجود در موقعیت ریسک دانست. علاوه بر این، پراکنش متغیرها روی پلان اثرگذاری-اثرپذیری، نشان‌دهنده ویژگی کلی سیستم نیز هست و براساس شکل

پراکندگی متغیرها روی پلان، پایداری یا ناپایداری سیستم مشخص می‌شود. سیستم‌های ناپایدار، کمبود متغیرهای تأثیرگذار سیستم را تعدیل می‌کنند و با متغیرهایی که هم تأثیرگذارند و هم وابسته، تحولات شدیدی در آینده خواهند داشت. مطابق نتایج خروجی نرم‌افزار MicMac، براساس نظر متخصصان ایرانی (شکل ۲، بخش قرمز رنگ مشخص شده)، وضعیت و رابطه متغیرها در یک اقدام حفاظتی، ناپایدار است و وضعیت کنونی آن‌ها، پایدار نخواهد ماند.

تعیین متغیرهای کلیدی مؤثر بر یک اقدام حفاظتی

بررسی روابط بین متغیرها، بیانگر آن است که از میان ۲۰ عامل بررسی شده در این پژوهش، از نگاه متخصصان ۶ عامل به عنوان متغیرهای کلیدی مؤثر بر یک اقدام حفاظتی، شناخته می‌شوند. از میان این عوامل کلیدی، متغیرهای "شناخت صحیح"، و "مدیریت و برنامه‌ریزی" در استراتژیک‌ترین حالت ممکن با بیشترین تأثیرگذاری و تأثیرپذیری، و متغیرهای "مراقبت و نگهداری"، و "دانش به‌روز" در محدوده ریسک قرار دارند. متغیرهای "خوانایی" و "حداقل مداخله" نیز اصلی‌ترین عوامل تأثیرگذار در یک اقدام حفاظتی به شمار می‌آیند (شکل ۳).

بحث و تحلیل

همان‌طور که مرور شد، نگرش‌های متخصصان در ارزیابی اقدامات حفاظتی می‌تواند برای تشخیص اولویت‌های یک اقدام و برای یک تصمیم‌گیری صحیح، قابل توجه باشد. همان‌طور که اشاره شد، ۶ مؤلفه (حداقل مداخله، خوانایی، شناخت صحیح، مدیریت و برنامه‌ریزی، مراقبت و نگهداری، و دانش به‌روز)، جزو عوامل کلیدی مؤثر در اقدامات حفاظتی از نگاه متخصصان، شناسایی شدند. فارغ از تحلیل، نتایج اولیه

جدول ۷. متغیرهای اصلی مؤثر بر ارزیابی اقدامات حفاظتی و نوع آن‌ها

متغیرها	نوع
خوانایی، حداقل مداخله	متغیرهای تأثیرگذار
ریسک: شناخت صحیح، مدیریت و برنامه‌ریزی، مراقبت و نگهداری، احترام به میراث، دانش به‌روز، دانش و فن سنتی، رویکرد بین‌رشته‌ای	متغیرهای دووجهی
هدف: ارزش‌ها، زمینه و محیط پیرامون، حس مکان، یکپارچگی، اصالت	متغیر تنظیمی
مستندنگاری	متغیر وابسته
توسعه پایدار	متغیرهای مستقل
برگشت‌پذیری، توسعه اقتصادی، مشارکت اجتماعی، بهبود شرایط زندگی	

اقدام است. بخش دوم تأثیر نیز اگر چه متمرکز بر پیش از اقدام است، ولی مواردی را هدف گرفته است که مستقیماً در فرایند اقدام اثرگذار هستند. در نهایت مراقبت و نگهداری، به موضوع تداوم در حفاظت اشاره می کند که ماندگاری و طول عمر اقدام انجام شده را به همراه خواهد داشت. اینکه خروجی های مطالعه هر سه وجه اقدام را در بر گرفته است، نشان می دهد که همراهی این سه باید در یک موازنه نسبی قرار داشته باشد، و نمی توان یک مرحله را به طور کامل نادیده انگاشت.

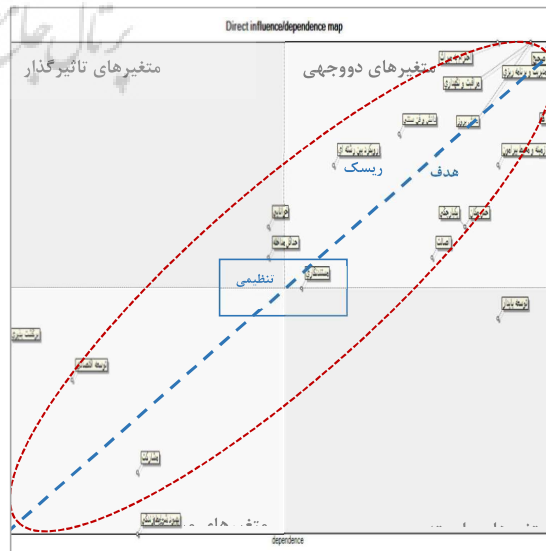
- ناپایداری سیستم و نیاز به تغییر رویکردها: موضوع ناپایداری در سیستم که در بخش پیشین به آن پرداخته شد، موضوعی قابل تأمل است. این ناپایداری می تواند دو وجه داشته باشد. وجه اول می تواند نشان دهنده تفاوت نگاهها و رویکردهای متخصصان در موضوع ارزیابی اقدامات حفاظتی باشد که به گونه ای جزئی از اقتضات حوزه حفاظت شناخته می شود. موضوع نقدپذیر بودن و تفاوت دیدگاهها بین متخصصان، از ویژگی های یک اقدام حفاظتی است (مونوز ویناس، ۱۳۹۷: ۸). به همین دلیل، معمولاً توصیه می شود برای تصمیم گیری ها در این حوزه، تصمیمها براساس یک اقدام جمعی اتخاذ شوند (فیلدن، ۱۳۹۳: ۲۰۶-۳۰؛ Henderson & Waller, 2016: 24-25). وجه دوم این ناپایداری می تواند نشان دهد که نگاه و رویکرد مشخصی در این موضوع وجود ندارد. به همین دلیل برای ارزیابی یک اقدام حفاظتی، تفاوت هایی در نظرات متخصصان شکل می گیرد. در وجه اول، می توان این ناپایداری را ذاتی و صحیح دانست ولی در وجه دوم، اصلاح و تغییر در رویکردها امری اجتناب ناپذیر است.

حاصل نیز نکات قابل تأملی را گوشزد می کنند. در این راستا، مقایسه نتایج پژوهش حاضر با پژوهش های گذشته می تواند به برخی از این ابعاد بپردازد. از بین پژوهش های صورت گرفته با موضوع اقدامات حفاظتی، در مقاله یزدگرد و همکاران (۱۴۰۰)، معیارهای دستیابی به ارزیابی کارآمد وضعیت حفاظت محوطه های پویای میراث فرهنگی جهانی، کاملاً با متغیرهای هدف این پژوهش مطابقت دارد. همچنین در رابطه با عوامل مؤثر در اقدامات حفاظتی، دو متغیر تأثیرگذار "خوانایی" و "حداقل مداخله"، جزو اصول پنج گانه حفاظت شناخته می شوند. یافته های جوهر و همکاران (۲۰۱۱) نیز، با عوامل کلیدی یافت شده در این پژوهش از جمله "شناخت صحیح" و "دانش به روز"، مشابهت و تطابق دارند. اما در کل، متغیرهای کلیدی مؤثر در یک اقدام حفاظتی - که حاصل انجام پژوهش پیش رو است - بیشترین تطابق را با اصول مورد تأکید اسزملتر (۲۰۲۱)، و اصول مورد تأکید در منشور بورا (۲۰۱۳) داشته اند. علاوه بر نتایج اولیه، تحلیل نتایج به دست آمده می تواند دقت در موضوع ارزیابی و حفاظت از میراث را در این نتایج، مورد تأکید قرار دهد. آنچه در ادامه آورده شده است، سه موضوع کلیدی در تحلیل نتایج حاصل از این مطالعه است.

- توجه بیشتر به مرحله اقدام و عمل: دقت در خروجی ها نشان می دهد دو مورد "شناخت صحیح" و "مدیریت و برنامه ریزی" متمرکز بر پیش از یک اقدام حفاظتی، سه مورد "حداقل مداخله"، "دانش به روز"، و "خوانایی" در بطن اقدام، و "مراقبت و نگهداری" متمرکز بر بعد از اقدام، همین موضوع، نشان می دهد بخش زیادی از تأثیرگذاری یک اقدام حفاظتی، متمرکز بر لحظه

شکل ۳. عوامل کلیدی مؤثر در ارزیابی اقدامات حفاظتی (نگارندگان، ۱۴۰۱)

شکل ۲. پراکنش متغیرها در نقشه تأثیرگذاری و تأثیرپذیری (خروجی نرم افزار MicMac, ۱۴۰۱)

در راستای وجه دوم، اشاره به این نکته لازم است که دیدگاه متخصصان در این حوزه نیازمند بازنگری است. چراکه براساس تحلیل و مطالعات صورت گرفته و خروجی‌های نرم‌افزار Mic-Mac، می‌توان استنباط کرد که این سیستم، وضعیتی ناپایدار خواهد داشت و باتوجه به چشم‌انداز آینده، نیاز به بازنگری دارد. این ناپایداری خود موجب فراهم شدن فرصت‌هایی برای آسیب بیشتر و تهدید سلامت اثر خواهد بود. به عبارتی هم‌نظر با دروری و مک‌فرسون (۲۰۰۸)، شاید نیاز باشد حفاظت‌گران در ایران، دست به یک تحول اساسی بزنند و باتوجه به زمان حال و شرایط موجود، قوانینی را وضع کنند تا در راستای آن‌ها بتوان بهترین تصمیم را برای مداخله و حفاظت گرفت.

- دقت و تأکید بر رویکردهای بین‌المللی: امروزه، رویکرد غالب در دنیا به تدریج به سمت موضوعاتی مثل توسعه پایدار، بهبود شرایط زندگی، مشارکت اجتماعی، توسعه اقتصادی و مواردی از این دست حرکت کرده‌اند. ولی خروجی‌های این مطالعه نشان می‌دهند این موارد از نگاه متخصصان ایرانی در اولویت قرار نگرفته‌اند. جالب‌تر اینکه باتوجه به جدول ۶، تأثیرگذاری و تأثیرپذیری این موارد از نظر متخصصان ایرانی، در جایگاه پایینی قرار گرفته است. از این رو می‌توان گفت، چالش‌های امروز دنیا در ایران در اولویت متخصصان نیست.

این، نشان‌دهنده یک فاصله زمانی در ادبیات رایج حفاظت ایران در مقایسه با کشورهای توسعه یافته است. باینکه رویکرد بین‌المللی حفاظت علی‌الخصوص در سال‌های اخیر صرفاً متمرکز بر کالبد نیست، ولی اغلب عوامل کلیدی شناسایی شده، گفتمان‌ها و قرابت‌هایی در حوزه کالبد دارند. همان‌طور که در بخش جمع‌آوری عوامل مؤثر (دیدگاه‌های نظریه‌پردازان، منشورها و اسناد بین‌المللی) قابل مشاهده است، امروزه در دنیا، مؤلفه‌های کلیدی و اثرگذار در موضوع حفاظت، تغییر کرده‌اند. مواردی که در این مطالعه به‌عنوان عوامل کلیدی شناخته شده‌اند، بیشتر هم‌راستا با مبانی حفاظتی گذشته (حداقل ۲ تا ۳ دهه پیش) در دنیا هستند. به نظر می‌رسد حداقل بخش مهمی از متخصصان این حوزه کمتر به ادبیات روز حفاظت در کشورهای توسعه یافته، دقت و توجه دارند. این در حالی است که حوزه حفاظت از میراث، برای نیل به اهداف مورد انتظار به‌سوی چشم‌انداز مطلوب در آینده، نیازمند توجه به رویکردها و نگاه‌های بین‌المللی نیز خواهد بود. شناسایی متغیرهای کلیدی در این مطالعه می‌تواند نگاه اولیه‌ای برای پیش‌بینی تهدیدات و بررسی فرصت‌های پیش‌رو به‌منظور آمادگی لازم در جهت تغییرات از نگاه متخصصان و حوزه آموزش حفاظت باشد.

نتیجه‌گیری

ارزیابی اقدامات حفاظتی در ایران با رویکرد آینده‌پژوهانه، نیازمند یافتن عوامل بنیادی و اثرگذار و برقراری ارتباط بین آن‌ها است. این پژوهش نیز با هدف شناسایی و بررسی مهم‌ترین عوامل مؤثر و بررسی میزان و چگونگی تأثیرگذاری آن‌ها در وضعیت آینده حفاظت از بناهای تاریخی، با بهره‌گیری از پایه فکری آینده‌پژوهی در سال ۱۴۰۱ صورت گرفته است. در این مطالعه، برای شناسایی اولیه مؤلفه‌ها از تحلیل محتوا، و برای دستیابی به پیش‌ران‌ها و متغیرهای مؤثر، از روش دلفی استفاده شده است. ۶ عامل کلیدی: "حداقل مداخله"، "خوانایی"، "شناخت صحیح"، "مدیریت و برنامه‌ریزی"، "مراقبت و نگهداری" و "دانش به‌روز"، جزو عوامل کلیدی مؤثر در ارزیابی اقدامات حفاظتی از نگاه متخصصان شناسایی شدند. مؤلفه‌هایی که در سه سطح پیش از اقدام، اقدام و پس از اقدام قابل توجه هستند. تطابق نتایج حاصل با فضای حاکم بر مبانی نظری مداخله در بناهای تاریخی و دیدگاه حفاظتی تصمیم‌گیرندگان در ایران، هم‌سانی بین نتایج را نشان می‌دهند. به‌گونه‌ای، نتایج این پژوهش را تصدیق می‌کنند. نکات کلیدی خروجی از تحلیل‌ها، بر توجه بیشتر به مرحله اقدام در مقایسه با مرحله پیش از اقدام، علی‌الخصوص مرحله پس از اقدام، اشاره می‌کند. همچنین اولویت یافتن اصول ناظر بر حفاظت در تقابل با اصول ناظر بر توسعه پایدار، توسعه اقتصادی و مشارکت اجتماعی که از نتایج به‌دست آمده است، معرف وضعیت امروز حفاظت، ارزیابی آن در ایران، و در نتیجه در برخی موارد، تأکید بر لزوم تحول در آن است. اگرچه متروک ماندن بسیاری از بناها و تخریب‌های هرروزه در بناها و بافت‌های تاریخی، دلایل فراوانی دارد ولی یکی از آن‌ها - که عموماً نیز مورد غفلت واقع شده و کمتر به آن پرداخته شده است - در این پژوهش مورد تأکید قرار گرفت. فضای حاکم بر میراث فرهنگی و مبانی ارزیابی و اقدام اغلب، متمرکز بر نمودهای بیرونی و ظاهری است. همچنین، محافظه‌کاری‌های افراطی بین متخصصان - توجه به

چالش‌های مربوط به نقد اقدام مرمتی- در خروجی حاصل کاملاً مشخص است. به نظر می‌رسد حداقل این است که حفاظت و به‌روزرسانی حیات، بنا مستلزم یک نگاه و نظام ارزیابانه متوازن مبتنی بر پیش از اقدام، اقدام و پس از اقدام است. حتی می‌توان دیدی وسیع‌تر را برای ادامه حیات بنا مدنظر قرار داد.

رفع کاستی‌ها و نواقص در حوزه حفاظت، مستلزم کشف و تبیین فرایندها است. از این رو، نتایج این مطالعه می‌تواند نیم‌نگاهی به موضوعات کلیدی قابل بحث میان متخصصین، در رابطه با آینده حفاظت از میراث فرهنگی ایران داشته باشد. توجه و برنامه‌ریزی برای کاهش تبعات منفی وضع موجود با توجه به نگرش‌های متخصصین حفاظت و متذکر شدن ضرورت ارتقا یا طرح اصولی جایگزین در این باره، از موارد مهم است. اصلاح قوانین و تبیین رویکردهای جدید در رابطه با حفاظت از میراث، یکی از پیشنهادات در این زمینه است. با توجه به آنچه مرور شد، می‌توان در پژوهش‌های آتی علاوه بر شناسایی عوامل مؤثر از دیدگاه مردم و مسئولان، متغیرها و عوامل جدیدی را از نگاه جامعه نسبت به موضوع حفاظت، شناسایی و تحلیل کرد. همچنین می‌توان از روش تحلیل به‌کارگرفته‌شده در این مطالعه (روش تحلیل ساختاری)، برای دیگر موضوعات مرتبط با میراث فرهنگی با نگاهی آینده‌پژوهانه، بهره گرفت.

پی‌نوشت

1. Structural Analysis
 2. Matrice d'Impacts Croisés Multiplication Appliquée à un Classement
۳. اگر از دیدگاه چند خبره در روش تحلیل ساختاری استفاده شود، برای ورود اطلاعات به‌دست‌آمده در نرم‌افزار MicMac و تجزیه و تحلیل داده‌ها، ضروری است تمام پاسخ‌ها به یک ماتریس واحد تبدیل شوند. برای رسیدن به ماتریس نهایی می‌توان از دو روش استفاده کرد؛ اول روش اجماع است که خبرگان باید با مشورت و هم‌فکری، ماتریس خودتعاملی ساختاری را تکمیل کنند و دوم، روش فراوانی (مُد) است که در این روش نظر اکثریت به‌عنوان نظر نهایی، انتخاب می‌شود.

فهرست منابع

- اکبری، مجید؛ طاهرپور، فاطمه؛ بوستان احمدی، وحید و فولادی، عاطفه (۱۳۹۹). مدل‌سازی ساختاری - تفسیری عوامل مؤثر بر توسعه گردشگری مذهبی در ایران با رویکرد آینده‌پژوهی. *فصلنامه علمی - پژوهشی گردشگری و توسعه*، دوره نهم، ش (۴): ۲۹۶-۲۸۵.
- امین‌پور، احمد و عباسی‌هرفته، محسن (۱۳۹۰). اصل حداقل مداخله، چالش پیش‌روی مداخلات حفاظتی در میراث فرهنگی کشف و تبیین کاستی‌ها و نواقص اصل مذکور با رویکردی نظری به آراء موجود در این حوزه. *نشریه مرمت و معماری ایران*، (۱): ۸۲-۶۹.
- بصیری، سمیه؛ وطن‌دوست، رسول؛ امامی، محمدمین و احمدی، حسین (۱۳۹۳). سیر تاریخی و اندیشه‌ای حفاظت میراث فرهنگی از منظر جایگاه مفهومی تمامیت (یکپارچگی). *مطالعات اسلامی: تاریخ و فرهنگ*، ۴۶، ش (۹۲): ۸۵-۱۰۸.
- پدرام، بهنام؛ اولیاء، محمدرضا و وحیدزاده، رضا (۱۳۹۰). ارزیابی اصالت در فرایند حفاظت از آثار تاریخی ایران: ضرورت توجه به تداوم فرهنگ بومی آفرینش هنری. *نشریه مرمت و معماری ایران*، دوره اول، ش (۲): ۱۷-۱.
- رئوفی، زینب و خواجه‌پور، منصور (۱۴۰۰). راهبردی برای افزایش اعتبار ارزیابی‌های کیفی در مداخلات حفاظتی آثار تاریخی نمونه موردی: مقبره خواجه اتابک کرمان. *نشریه علمی باغ نظر*، ش (۹۶): ۱۶-۵.
- سامانیان، صمد؛ حجت، مهدی و محتشم، عادل (۱۳۹۶). واکاوی تاریخی و انتظام زمانمند ارزش‌ها در حفاظت و مرمت؛ آثار تاریخی - فرهنگی با استناد به آراء اندیشمندان و اسناد جهانی. *نشریه تاریخ و فرهنگ*، ۴۹، ش (۹۸): ۳۶-۹.
- طالشی، مرضیه؛ آقایی‌زاده، اسماعیل و جعفری مهرآبادی، مریم (۱۳۹۷). تحلیل ساختاری زیست‌پذیری بافت‌های فرسوده شهری با رویکرد آینده‌پژوهی (مطالعه موردی: بافت فرسوده منطقه یک شهر قزوین). *فصلنامه علمی پژوهش و برنامه‌ریزی شهری*، دوره دهم، ش (۳۹): ۱۳۳-۱۱۷.

- علی‌اکبری، اسماعیل؛ پوراحمد، احمد و جلال‌آبادی، لیلا (۱۳۹۷). شناسایی پیش‌ران‌های مؤثر بر وضعیت آینده گردشگری پایدار شهر کرمان با رویکرد آینده‌پژوهی. *فصلنامه علمی-پژوهشی گردشگری و توسعه*، دوره هفدهم، ش (۱): ۱۷۸-۱۵۶.
- فیلدن، برنارد (۱۳۹۳). *حفاظت از بناهای تاریخی*. ترجمه محمد مهدی هوشیاری، تهران: طحان.
- کوریا، ماریانا (۱۴۰۰). *حفاظت از میراث معماری گلین: ارزیابی و اهمیت کاستی‌ها، معیارها، مبانی نظری حفاظت و راهبردها*. ترجمه: رضا رحیم‌نیا و حامد عباسی. قزوین: انتشارات دانشگاه بین‌المللی امام خمینی (ره)
- مونوز ویناس، سالوادور (۱۳۹۷). *تئوری معاصر حفاظت*. ترجمه زینب رئوفی و منصور خواجه‌پور، کرمان: جهاد دانشگاهی کرمان.
- یزدگرد، فاطمه؛ حناچی، پیروز و طالبیان، محمدحسن (۱۴۰۰). *بایسته‌های ارزیابی حفاظت از محوطه‌های پویای میراث فرهنگی جهانی*. *فصلنامه علمی-پژوهشی نقش جهان*، دوره یازدهم، ش (۲): ۱۱۹-۱۰۱.
- Applebaum, Barbara (2007). **Conservation Treatment Methodolgy**. London, UK: Routledge.
- Arcade, Jacques; Godet, Michel; Meunier, Francis & Roubelat, Fabrice (1999). Structural analysis with the MICMAC method & Actor's strategy with MACTOR method, *Futures Research Methodology, American Council for the United Nations University: The Millennium Project*, Vol.3: 1-48.
- Avrami, Erica; Mason, Randall & De la Torre, Marta (2000). **Values and Heritages Conservation**, Los Angeles: The Getty Conservation Institute.
- Avrami, Erica; Macdonald, Susan; Mason, Randall F. & Myers, David (2019). **Values in Heritage Management: Emerging Approaches and Research Directions**, Los Angeles: The Getty Conservation Institute.
- Caple, Chris (2004). **Conservation Skills: Judgment, Method and Decision Making**, New York: Routledge.
- Correia, Rita Alberto Rosado Mariana & Walliman, Nicholas Stephen Robert (2014). Defining Criteria for Intervention in Earthen-Built Heritage Conservation, *International Journal of Architectural Heritage*, Vol.8: 581-601.
- Croci, Giorgio (1998). **The Conservation and Structural Restoration of Architectural Heritage**, England: WIT Press.
- De La Torre, Marta (2013). Values and Heritage Conservation, *heritage & society*, Vol.60 (2): 155-166.
- Diara, Fillipo (2019). Conservation Analysis Using Photogrammetric Post Processing Techniques: The Example of Early Medieval Low Relief in SS.Assunta e S. Bartolomeo Church in Badia Prataglia, Tuscany, *Conference: CHNT 22 Proceedings*: 1-11.
- Drury, Paul & McPherson, Anna (2008). **Conservation Principles, Policies and Guidance**, London: English Heritage.
- Duperrin, Jean-Claude & Godet, Michel (1973). **Hierarchization method for the elements of a system. An attempt to forecast a nuclear energy system in its societal context**. Paris (France): CEA, 75.
- Filden, Bernard (2003). **Conservation of Historic Buildings**, London: Routledge.
- Henderson, Jane & Waller, Robert (2016). Effective preservation decision strategies, *Studies in Conservation*, Vol.61: 308-323.

- ICOMOS (2003). **Principes Pour L'Analyse, La Conservation Et La Restauration Des Structures Du Patrimoine Architectural**, Zimbabwe: ICOMOS.
- ICOMOS (2003). **Indonesia Charter for Heritage Conservation**, Tahun Pusaka (Indonesia): ICOMOS.
- ICOMOS (2005). **Xian Declaration**, Xi'an (China): ICOMOS.
- ICOMOS (2008). **Cultural Routes**, Québec (Canada): ICOMOS.
- ICOMOS (2008). **Quebec Declaration**, Québec (Canada): ICOMOS.
- ICOMOS (2008). **The ICOMOS Charter for the Interpretation and Presentation of Cultural Heritage Sites**, Québec (Canada): ICOMOS.
- ICOMOS (2010). **New Zealand Charter**, New Zealand: ICOMOS.
- ICOMOS (2011). **Paris Declaration**, Paris: ICOMOS.
- ICOMOS (2011). **TICCIH Principles for the Conservation of Industrial Heritage Sites, Structures, Areas and Landscapes**, Paris: ICOMOS.
- ICOMOS (2011). **The Valletta Principles for the Safeguarding and Management of Historic Cities, Towns & Urban Areas**, Paris: ICOMOS.
- ICOMOS (2013). **The Burra Charter**, Australia: ICOMOS.
- ICOMOS (2014). **The Florence Declaration**, Florence (Italy): ICOMOS.
- ICOMOS (2017). **Delhi Declaration on Heritage and Democracy**, New Delhi (India): ICOMOS.
- Johar, S.; Che-An, A.I.; Tawil, N.M.; Tahir, M.M.; Abdullah, N.A.G. & Ahmad, A.G. (2011). Key Conservation Principles of Old Traditional Mosque in Malaysia, *WSEAS TRANSACTIONS on ENVIRONMENT and DEVELOPMENT*, Vol.7: 93-102.
- Jokilehto, Jukka (2007). **History of Architectural Conservatio**, London, UK: Routledge.
- Kapelouzou, Iris (2012). The inherent sharing of conservation decisions, *Studies in Conservation*, VOL.57 (3): 172-182.
- Mason, Randall (2002). Assessing Values in Conservation Planning: Methodological Issues and Choices, **Assessing the Values of Cultural Heritage**, Edited by De la Torre, Marta, Los Angeles: The Getty Conservation Institute: 5-30.
- Matero, Frank (2000). Ethics and Policy in conservation, *The Getty Conservation Institute Newsletter*, vol.15 (1): 5-9.
- Munoz Vinas, Salvador (2005). **Contemporary Theory of Conservation**. Oxford: Elsevier Butterworth-Heinemann.
- Nematpour, Mohammad; Khodadadi, Masood & Rezaei, Nasser (2020). Systematic Analysis of Development in Iran's Tourism Market in the Form of Future Study: A New Method of Strategic Planning, *Journal Pre-proof*, Vol.125: 1-28.
- Orbaşli, Aylin (2017). Conservation theory in the twenty-first century: slow evolution or a paradigm shift, *Journal of Architectural Conservation*, VOL.23 (3): 157-170.
- Ornelas, Cilísia; Breda-Vázquez, Isabel & Guedes, João Miranda (2016). Cultural built heritage and intervention criteria: A systematic analysis of building codes and legislation of Southern European countries, *Journal of Cultural Heritage*, Vol.20: 725- 732.

- Tomaszewski, Stanisław, Andrzej (2007). Przyszłość konserwacji jako dyscypliny i jej teoria, Murzyn, M. & Purchla, J., *Dziedzictwo Kulturowe w XXI wieku, Szanse i Wyzwania (Cultural Heritage in the 21st Century, Opportunities and Challenges)*, MCK Kraków: 169-170.
- Szmelter, Iwona. (2021). Alert w XXI wieku. Zmiany teorii ochrony dzieł dziedzictwa w znaczeniu materialnym, niematerialnym i cyfrowym. *Ochrona Dziedzictwa Kulturowego* 12: 55-70.
- Szymgin, Bogusław. (2008). Współczesne Problemy Teorii Konserwatorskiej w Polsce, *Międzynarodowa Rada Ochrony Zabytków ICOMOS Politechnika Lubelska*, Warszawa (Lublin).
- Tawab, Ayman G. Abdel. (2013). Evaluating the authenticity of earthen heritage: The case of Ramses Wissa Wassef art centre in Egypt, *Alexandria Engineering Journal*, Vol.52(3): 489-498.
- UNESCO (2003), *Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage*, UNESCO, Paris.
- UNESCO (2005), *Operational Guidelines for the Implementation of the World Heritage Convention*, UNESCO, Paris (France).
- UNESCO (2010), *Managing Disaster Risks for World Heritage*, UNESCO, Paris.
- UNESCO (2011), *Recommendation on the Historic Urban Landscape, including a glossary of definitions*, UNESCO, Paris.
- Wells, Jeremy C. (2011). Historic Preservation, Significance, and Phenomenology, *Environmental & Architectural Phenomenology*, Vol.22(1): 13-15.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
 رتال جامع علوم انسانی

Received: 2023/04/25

Accepted: 2023/12/13

Reading of Expert Attitudes in Conservation Practice Evaluation; Structural analysis with the MICMAC method to Identify Effective Conservation Criteria

Nadia Mehrdadian* Sajad Moazen** Reza Rahimnia***

Abstract

Heritage Conservation is a specific and complex activity that requires special skills and training, and should be considered as a common ground of goals, values and a moral duty to extend the life of Architectural heritage and make decisions about them. According to the existing attitudes in field of heritage conservation, this research considers different attitudes for conservation practice and intervention in a historical building as a basic need, because the differences in the attitude towards conservation as a cultural approach and the way of dealing among various societies, will also be an important subject. The heritage conservation, that definition is changing and expanding rapidly, requires a re-examination of new approaches and practices. Accordingly, considering the approach of experts of the last century and examining the current situation of conservation specialists' attitudes in Iran is the main purpose of this study. This research with a combination of qualitative and quantitative approach is one of the applied and fundamental type.

In order to collect qualitative information and identify variables related to conservation and intervention in historical buildings, international charters, conventions and declaration have been read in a period of 22 years (since 2000 AD). In the structural analysis section, the opinions of academic experts in Conservation field in Iran have been collected and the relationships between factors affecting conservation have been determined and leveled using MICMAC software analysis. The use of a future research tool in the theoretical field of restoration and analysis of the existing situation with a quantitative method (not a qualitative method) is considered the main achievement of this research. Finally, the interpretation and analysis of the results obtained with the help of this new analytical method were identified 6 effective key components of heritage conservation practice in three levels: planning, action and monitoring, as effective factors in protective measures from the point of view of today's Iranian experts. These extracted influential components indicate that the system of theoretical foundations of protection, restoration and revitalization existing and in the flow of society is unstable and needs a fundamental analysis.

Keywords: Conservation, Criteria Evaluation, Key Components, Structural analysis method.

* Master in Architectural Heritage Conservation, Faculty of Architectural and Urbanism, Imam Khomeini International University (IKIU), Qazvin, Iran. *Nadiamehrdadian@gmail.com*

** Assistant Professor, Department of Conservation, Iran University of Science and Technology (IUST), Tehran, Iran (Corresponding Author) *Sajadmoazen@iust.ac.ir*

*** Assistant Professor, Department of Architectural Heritage Conservation, Imam Khomeini International University (IKIU), Qazvin, Iran *Rahimnia@arc.ikiu.ac.ir*